

משלי פרק יא פסוק טו

רַע יִרְוַע כִּי עָרַב זֶר וְשֵׁנָא תּוֹקְעִים בּוֹטְחָ:

משלי פרק ו פסוק א

בְּנֵי אִם עָרַבְתָּ לְרַעְדָּה תִקְעֶתָ לְזֶר כַּפִּיךָ:

ביאור הגר"א - משלי פרק יא פסוק טו

רע ירוע כי ערב זר

כמ"ש חז"ל (יבמות קט, ב) "רעה אחר רעה תבא על מי שערב בעד זר." והיינו כמה שאמר למעלה (פרק ו, א) שיש ב' מיני ערבות: סתם ערב וערב קבלן והן נגד המלמדים תורה לבני ישראל ודייני ישראל, והן שרי חמשים ושרי מאות (שמות יח, כא) כמ"ש בחגיגה (דף יד, א) "שר חמשים זה היודע לישא וליתן בחמשה חומשי תורה." ומי שמכניס עצמו ללמד, עוון התלמיד שיעשה שלא כהוגן מחמת הוראתו תלוי בו והוא ערב בעדו. אך הוא דוגמת ערב סתם שכל זמן שיש ללוה, אינו משתלם מן הערב, כן הוא כאן שכל זמן שלא יעשה התלמיד מעשה ע"י טעות הוראתו אין נפרעין ממנו. אך הדיין הוא ערב קבלן שמוציא ממון מזה ונותן לזה ואין רואין להבעל דין כלל להפרע ממנו רק מהדיין, שתיכף כשטעה הוציא מזה ממון שלא כדין ונתן לזה. וזהו רע ירוע כי ערב זר – הוא המכניס עצמו ללמוד תורה לרבים כי פן יטעה והתלמיד יעשה כמו שטעה והעוון יהיה תלוי בו. ושונא תוקעים – הוא הערב קבלן שהוא נקרא שלוף דוץ [רש"י יבמות דף קט עמוד ב], לכן נקראים "תוקעים" שנתקע בעד חבירו, באותו דבר הוא בוטח ואינו מתירא. (ומ"ש רע ירוע הענין שלמעלה כתיב (פרק ו, א) אם ערבת לרעיך והיינו שללמוד אינו מחויב רק לתלמיד הגון שהוא רעיך, ואעפ"כ הוא רעה לו פן יטעה כנ"ל. וכאן אמר זר והיינו שאינו ריעו ואינו הגון לכן רע ירוע רעה אחר רעה למי שערב זר). ושונא תוקעים – אבל מי ששונא להיות דייין לזר, שהוא מחויב לדין אף לזר, שבדין אין חילוק, ואעפ"כ הוא שונא בוטח כמ"ש חז"ל (אבות ד, ז) החושך עצמו מן הדין פורק ממנו איבה וגזל כו' הרי בוטח מן שונאים:

רש"י מסכת יבמות דף קט עמוד ב

אתיא רדיפה רדיפה – תשלום שכר גדול להבאת שלום שאוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא כגמילות חסדים דכתיב בהו ימצא חיים צדקה בעולם הבא וכבוד בעולם הזה. כאילו בנה במה – בשעת איסור הבמות דחוטא הוא דכתיב (דברים

(כג) וכי תחדל לנדור וגו' הא לא תחדל יהיה בכך חטא. כאילו הקריב קרבן – שעבר עליו שתי עבירות אלא ילך אצל חכם ויתירנו כדי שלא יהא רגיל בכך. בבר מתא – לא יקבל פקדון מבין עירו. דבייתה כי בייתה דמי – שרגיל אצלו ויטול את שלו ויחזור ויתבענו. שלציון – שם מקום שמניחין הלוח ותופסין הערב. לישנא אחרינא שלציון קוראין שם הערבון על שם נוטריקון שלוף דוץ שולף עצמו מן הלוח ותוקע עצמו על הערב. דוץ – לשון תיקוע כדאמר דצה שלפה (שבת דף נ:). רע ירוע – רעה אחר רעה. כי ערב זר – המערב זרים גרים בישראל והנכנס בערבון נמי משמע. ולתוקע עצמו – סיפא דקרא ושונא תוקעים בוטח וכולה מפרש לה. תוקע עצמו לדבר הלכה – שאומר הריני שונה ואיני מקיים ואקבל שכר למוד. קשים גרים – שאין בקיאיין בדקדוקי מצות ולמדין ישראל ממעשיהן. כספחת – לישנא דקרא נקט ונלוח הגר עליהם ונספחו על בית יעקב (ישעיהו יד). אין לו תורה – אינו עוסק בתורה. אין לו תורה – אין מקבל שכר למוד. אלא תורה – ואין מקיים. אפילו תורה – אפי' שכר לימוד אין לו. ואיבעית אימא – כדמעיקרא אין לו אלא תורה ודקאמרת האי נמי פשיטא לא צריכא כו'. אית ליה אגרא – דעשיה. וגמר הלכה – יודע הלכה שאין דומה לדין הבא לפניו כל כך ומדמי מילתא למילתא ולא משאיל לרביה והיינו תוקע שסומך ונשען על ההלכה שהוא יודע. גבורים – דיינים. שלשלמה – שהשלום שלו. מטתו – בית המקדש ששם לשכת הגזית.

מסכת יבמות דף קט עמוד ב

ויתרחק משלשה דברים.

מן המיאונים – דלמא גדלה ומיחרטא בה.

מן הפקדונות – בבר מתא, דבייתה כי בייתה דמי.

מן הערבון – בערבי שלציון; דא"ר יצחק, מאי דכתיב: [משלי י"א] רע ירוע כי ערב זר? רעה אחר רעה תבא למקבלי גרים, ולערבי שלציון, ולתוקע עצמו לדבר הלכה. מקבלי גרים – כר' חלבו, דאמר ר' חלבו: קשים גרים לישראל כספחת בעור. ערבי שלציון – דעבדי שלוף דוץ.

תוקע עצמו לדבר הלכה – דתניא, רבי יוסי אומר: כל האומר אין לו תורה – אין לו תורה; פשיטא! אלא כל האומר אין לו אלא תורה – אין לו אלא תורה; הא נמי פשיטא! אלא דאפילו תורה אין לו. מאי טעמא? אמר רב פפא, אמר קרא: [דברים ה'] "ולמדתם... ועשיתם" – כל שישנו בעשיה ישנו בלמידה, כל שאינו בעשיה אינו בלמידה.

ואיבעית אימא, לעולם כדאמרינו מעיקרא: כל האומר אין לו אלא תורה – אין לו אלא תורה, לא צריכא, דקא מגמר לאחריני ואזלי ועבדי, מהו דתימא אית ליה אגרא לדידיה,

קמ"ל.

ואיבעית אימא: תוקע עצמו לדבר הלכה – בדיינא דאתי דינא לקמיה, וגמר הלכה ומדמי מילתא למילתא, ואית ליה רבה ולא אזיל משאיל; דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: "לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין יריכותיו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו, שנאמר: [שיר השירים ג'] הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל וגו' מפחד בלילות, מפחד של גיהנם שדומה ללילה.

בית הבחירה למאירי מסכת יבמות דף קט עמוד ב

לעולם אל יהא אדם רגיל בנדרים שהרבה פעמים אדם בא לידי חרטה ומביא עצמו לידי מכשול ואם נדר יהא רדוף לילך אצל חכם ויתירנו שלא יהא רגיל בכך דרך הערה אמרו חכמים כל הנודר כאלו בנה במה ר"ל בשעת איסור הבמות והמקיימו ר"ל שאינו משתדל בהתרתו כאלו הקריב עליה קרבן:

אף הם אמרו לעולם יתרחק אדם מן המיאון שלא יהא נזקק בו ר"ל מיאון שלא במקום מצוה כמו שביארנו במשנתנו שמא תגדל ותתחרט והוא בא לפתותה ולהוציאה מתחת בעלה כשידע חרטתה:

וכן הזהירו דרך עצה שלא יהא רגיל לקבל פקדונות מבני עירו שכל שעושה כן הרי ביתו של נפקד אצל המפקיד כאלו הוא שלו ובני אדם מפחיתים אותו וחושבים עליו שהוא מגולגל:

וכן הזהירו עוד דרך עצה שיהא אדם נזהר מן הערבות ובפרט בערבי של ציון והוא שם מקום שהיו רגילים בו לתבוע את הערב תחלה וזהו לשון דקא עבדי שלוף דוך כלומר ששולפין עצמן מן הלוח ונועץ עצמו על הערב:

לעולם יהא אדם נמנע שלא לקבל גרים אלא אם כן אחר בחינה גדולה על הדרך שהתבאר במסכתא זו שמא מתוך אי זו סבה הם מתגיירים ואין כונתם נקייה מכל וכל, וכשנתגיירו ופרחה סיבתם הם מקילין בדקדוקי מצות וישראל למדים מהם. והוא שאמרו "קשים גרים לישראל כספחת":

כל שתוקע עצמו לדבר הלכה ר"ל שמתמיד לעסוק בתורה כל היום ומיקל בעשיית המצות מתוך עסקו בתורה – אפילו שכר תורה אין לו שנאמר "ולמדתם... ועשיתם" – כל שישנו בעשייה ישנו בלמידה וכל שאינו בעשייה אינו בלמידה. ואם היה מלמד לאחרים ואחרים מקיימין מתוך למודו אין לו שכר במה שהם מקיימין על פיו אלא שיש לו מיהא שכר תורה:

כל שיש אצלו רב או חכם שהוא יכול לברר עמו ספיקותיו והוא נשען בבינתו ומדמי מילתא למילתא ומורה מתוך סברותיו – הרי זה בקללת חכמים וראוי לגעור בו הרבה כמי שאין אימת הוראה עליו. ולעולם צריך שיהא החכם ירא בהוראה דרך הערה אמרו לעולם יראה דיין עצמו כאלו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנם פתוחה מתחתיו ר"ל שיתירא מעונש בעולם הזה ובעולם הבא שנאמר "הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים

סביב לה כלם אחוזי חרב מלומדי מלחמה מפחד בלילות" – מפחדה של גיהנם שדומה ללילה – רומז שהיה מדרשו מזויין בתלמידי חכמים גדולים כדי שלא יכשלו בהוראה:

תוספות מסכת יבמות דף קט עמוד ב

רעה אחר רעה תבא למקבלי גרים – אמר ר"י דהיינו היכא שמשיאין אותן להתגייר או שמקבלין אותן מיד. אבל אם הן מתאמצין להתגייר יש לנו לקבלם שהרי מצינו שנענשו אברהם יצחק ויעקב שלא קבלו לתמנע שבאתה להתגייר, והלכה והיתה פלגש לאליפז בן עשו, ונפק מינה עמלק דצערינהו לישראל, כדאמרינן בהגדת חלק (סנהדרין צט:). וגם יהושע קבל רחב הזונה ונעמה ורות המואביה ובריש פרק במה מדליקין (שבת לא). שגייר הלל אותו שאמר גיירני על מנת שתשימני כ"ג ואותו דעל מנת שתלמדני כל התורה כולה ואף על פי שלא היו מתאמצין להתגייר יודע היה הלל בהן שסופם להיות גרים גמורים כמו שעשה לבסוף.